

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

EUROPEAN INTEGRATION AND EURO-ATLANTIC PERSPECTIVES OF UKRAINE IN THE LIGHT OF CURRENT GEOPOLITICAL CHALLENGES

Чупрій Л.В.,

*доктор політичних наук,
професор кафедри соціальної філософії та управління
Державного податкового університету,
головний науковий співробітник відділу новітніх технологій,
національно-патріотичного виховання та лідерства
Державного інституту сімейної та молодіжної політики*

У статті висвітлюються особливості становлення геополітичних орієнтацій України. Зазначається, що довгий час Україна не могла чітко визначити геополітичний вектор і коливалася між євразійською та європейсько-євроатлантичними орієнтаціями. Підкреслюється, що після 2014 року, в умовах захоплення Криму та частини Донбасу Російською Федерацією і особливо в умовах повномасштабної військової агресії із боку Російської Федерації, що розпочалася 24 лютого 2022 року, європейська та євроатлантичні орієнтації посилилися, що засвідчують дані соціологічних досліджень. Зазначається, що українці хочуть жити за демократичними правилами, захищаючи права і свободи людини і принципи верховенства права. Вказується, що вступ до ЄС передбачає системне і комплексне реформування більшості сфер суспільного життя, що в Україні поступово й відбувається. Було зазначено, що країни Східного партнерства й надалі будуть працювати над зміцненням верховенства права та реалізацією реформ у різних галузях суспільного життя для досягнення відповідності Копенгагенським критеріям. Вказується, що геополітичні орієнтації українського населення є суперечливими, але останніми роками значно переважає тяжіння у бік європейської та євроатлантичної орієнтації. При подальшій активній роботі у цьому напрямку і за вдалої мобілізації соціальної підтримки державою її може вистачити для проведення ефективної політики щодо негайного вступу до ЄС та в перспективі до НАТО. Підкреслюється, що в умовах повномасштабної військової агресії із боку Російської Федерації Україна претендує на прискорену процедуру вступу до Європейського союзу, оскільки наша країна ціною життів найкращих своїх громадян захищає демократичні цінності, європейську та світову систему безпеки.

Ключові слова: Україна, Європейський союз, європейська, євроатлантична інтеграції, Східне партнерство, агресія Росії проти України.

The article highlights the peculiarities of the formation of geopolitical orientations of Ukraine. It is noted that for a long time Ukraine could not clearly define the geopolitical vector and fluctuated between Eurasian and Euro-Euro-Atlantic orientations. It is emphasized that after 2014, in the conditions of occupation of Crimea and part of Donbass by the Russian Federation and especially in the conditions of full-scale military aggression by the Russian Federation, which began on February 24, 2022, European and Euro-Atlantic orientations intensified. It is noted that Ukrainians want to live by democratic rules, defending human rights and freedoms and the principles of the rule of law. It is pointed out that accession to the EU involves a systematic and comprehensive reform of most spheres of public life, which is gradually taking place in Ukraine. It was noted that the Eastern Partnership countries will continue to work to strengthen the rule of law and implement reforms in various spheres of public life to meet the Copenhagen criteria. It is pointed out that the geopolitical orientations of the Ukrainian population are contradictory, but in recent years there has been a significant tendency towards European and Euro-Atlantic orientations. With further active work in this direction and successful mobilization of social support by the state, it may be enough to pursue an effective policy of immediate accession to the EU and in the future to NATO. It is emphasized that in the context of full-scale military aggression by the Russian Federation, Ukraine claims an accelerated procedure for joining the European Union, as our country defends democratic values, European and world security at the cost of the lives of its best citizens.

Key words: Ukraine, European Union, European, Euro-Atlantic integration, Eastern Partnership, Russian aggression against Ukraine.

Питання геополітичного вибору було ключовим у політичних процесах та громадській думці України після здобуття незалежності. Основний зміст політичних дискусій, які велися в Україні протягом останніх десятиріч, найчастіше полягав у виборі між геополітичними орієнтаціями на Росію та на країни Заходу.

Наявність такої суперечливої дилеми в суспільній свідомості України пояснюється низкою чинників. Серед них слід виокремити успадковану

з радянських часів нерозвиненість національної ідентичності населення України. Це тривалий час заважало значній частині населення України розглядати Україну як унікальну і самодостатню політичну одиницю. З огляду на це, в Україні існує певний прошарок людей, які не мають вираженої національної ідентичності і керуються у своєму геополітичному виборі насамперед звичкою, культурною чи мовною близькістю, бажанням досягти певного рівня добробуту або ситуативним впливом груп чинників.

З іншого боку, прихильники української національної ідентичності найчастіше розглядають інтеграцію до Європи та євроатлантичну інтеграцію як єдиний варіант розвитку України, наголошуючи на належності України до європейського геополітичного простору. В Україні існує також певна кількість прихильників вибору "третього шляху", тобто тлумачення України як самодостатнього суб'єкта міжнародної політики, віддаленого і від Європи, і від Росії.

Метою статті є дослідження особливостей становлення геополітичних орієнтацій України в умовах сучасних викликів зокрема повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним підґрунтям аналізу геополітичних орієнтацій України стали праці вітчизняних та закордонних вчених та політологів В. Горбуліна, А. Дацюка, В. Дергачова, А. Зленка, В. Ішука, В. Копійки, Р. Ларсона, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, І. Тишкевича, І. Тодорова, А. Шинкаренка, Г. Яворської, Е. Хантінгтона, З. Бжезінського. Так останній ще 1997 року у своїй книзі «Велика Шахівниця» підкреслював значення України для безпеки ЄС і всього світу. Професор Бжезінський зазначав у ній, що в разі тісної співпраці в рамках Веймарського трикутника (Франція, Німеччина та Польща), розширеного приєднанням України, така вісь держав становитиме фундамент безпеки [1].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Останнім часом світ переживає складні часи оскільки посилюється цілий ряд глобальних загроз і викликів зокрема кліматичні зміни, що кардинально впливають на навколишнє середовище і збільшують кількість різноманітних стихійних лих. Останніми роками значної шкоди світовій економіці завдало поширення коронавірусної інфекції. Досить серйозними є ризики пов'язані з технологічним розвитком людства, зокрема техногенні катастрофи; кібернетичні війни; системні збої інформаційної інфраструктури; втрата баз даних; втручання в інформаційний приватний сектор тощо. Також посилюються загрози геополітичного характеру: міжнародний тероризм; несанкціоноване розповсюдження технологій масового ураження; гостра ситуація у «країнах осі нестабільності» (Сирія, Північна Корея, Афганістан, Ірак, Іран, Ізраїль-Палестина); транснаціональна злочинність і корупція. Серед останніх однією з найбільш актуальних для світового співтовариства і особливо України є імперські прагнення Російської Федерації, яка за будь яку ціну хоче зберегти сфери свого впливу на пострадянському просторі. Для цього вона розв'язує локальні конфлікти і сприяє створенню на їх територіях псевдодержавних утворень (Придністров'я, Нагірного Карабаху, Південної Осетії та Абха-

зії, ЛНР, ДНР), які не визнаються міжнародним співтовариством. Досить яскраво це проявилось на прикладі України коли після повалення злочинної влади В. Януковича, Росія, щоб завадити європейським і євроатлантичним прагненням України, розв'язала проти України гібридну війну, спочатку анексувала Крим і захопили частину території Донецької і Луганської областей України, а потім у кінці лютого 2022 року розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. У зв'язку з тим, що позаблоковість України не змогла гарантувати їй безпеку і забезпечити надійний захист національного суверенітету й територіальної цілісності, актуальним є негайна інтеграція оборонного потенціалу нашої держави в існуючу систему євроатлантичної безпеки. Відтак слід констатувати, що найбільш оптимальним для України на сьогодні є європейська та євроатлантична інтеграція.

Як ми знаємо одним із найпотужніших міжнародних об'єднань на сьогодні є Євросоюз. Він є найбільшим спільним ринком в світі. Кожне його розширення автоматично підвищує сукупний ВВП. За даними Міжнародного валютного фонду у 2020 році ВВП ЄС (за паритетом купівельної спроможності) складав 18 трлн. дол., наздоганяючи ВВП США 20 трлн. дол. і ВВП Китаю 24 трлн дол [2]. Це робить ЄС привабливою економічною зоною, про що передусім свідчить його перше місце за обсягом прямих іноземних інвестицій на своїй території. Сьогодні Європейський Союз є одним з найпотужніших геополітичних гравців у світі. Разом зі США та іншими союзниками країни Євросоюзу намагаються протидіяти геополітичному зростанню Китаю, послаблювати впливи Ірану, інших радикально налаштованих ісламських держав, активно боротися проти експансіоністських зазіхань Російської Федерації.

Слід зазначити, що становлення Європейського Союзу відбувалося поступово. Ідея єдиної Європи довгий час була популярною серед європейських політиків і нарешті у другій половині ХХ ст. вона була реалізована. Сучасний Європейський Союз – це результат тривалої інтеграційної діяльності в Європі, коли європейські країни через створення спільного економічного ринку, зони вільної торгівлі, валютного союзу, формування спільних галузевих політик змогли досягнути значного економічного зростання, забезпечити високий рівень матеріального добробуту населення та його ефективний соціальний захист.

Європейський Союз має стратегічне значення для України. Завдяки посиленню торгівлі та встановлення безвізового режиму економіки ЄС і України за останні декілька років значно зблизилися. Відсоток Євросоюзу в українському експорті у 2020 році зріс до 45% порівняно з 35% чотирма роками раніше. За цей же період значно

збільшилася кількість українських заробітчан в ЄС і становить не менше 60% всіх працюючих за кордоном. Українські заробітчани активно працюють на економіку ряду європейських країн, особливо Польщі [3].

Україна сьогодні також прагне долучитися до Європейського союзу. Процес європейської інтеграції посідає особливе місце серед вітчизняних пріоритетів у системі міжнародних відносин. Останнім часом Україна чітко визначила свій зовнішньополітичний курс як орієнтація на ЄС та НАТО. Так 7 лютого 2019 року Верховна Рада ухвалила закон "Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору"[4].

Європейська інтеграція України – це складова частина інтеграції України у світовий економічний та політико-правовий простір, яка передбачає її чітко визначену проєвропейську позицію.

Європейська інтеграція буде сприяти демократизації українського суспільства України через:

- розвиток громадянського суспільства;
- активізацію ринкових економічних реформ;
- популяризацію серед населення західних ціннісних орієнтирів;
- адаптацію нормативно-правової бази України до законодавства ЄС;
- гарантування конституційних прав і свобод людини та громадянина;
- посилення економічної та торговельної співпраці між Україною і ЄС;
- активізацію науково-освітніх, технологічних, інформаційних, культурних, регіональних інтеграційних зв'язків;
- посилення міждержавної співпраці в галузі охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища тощо.

Слід констатувати, що вступ до ЄС – це довготривалий процес. Якщо враховувати всі процедури, зокрема спочатку – це заключення Угоди про асоціацію, потім – це подання заявки для отримання статусу кандидата на вступ, потім – ведення переговорів про отримання вже статусу члена ЄС, то це може зайняти багато часу. Так, наприклад, вступ Хорватії до ЄС тривав 9 років, Болгарії – 10. Чорногорія стала кандидатом у 2010 році і ще рухається по цьому шляху. Як ми знаємо, 13 липня 2017 на саміті Україна-ЄС в Києві було здійснено ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і досягнуто домовленостей про встановлення безвізового режиму з Євросоюзом для громадян України.

Звичайно вступ до ЄС передбачає системне і комплексне реформування більшості сфер суспільного життя. Можливі й певні проблеми на цьому шляху. Так на думку деяких експертів зближення

з ЄС може призвести до занепаду агропромислового виробництва. Проте на прикладі польських фермерів ми можемо побачити, що ці страхи здебільшого безпідставні. Вони також хвилювалися, турбуючись за польський агросектор. Проте ситуація у цій галузі після приєднання до ЄС тільки покращилася. Вони продають свою агропродукцію за брюссельськими цінами і отримують дотації із європейського сільськогосподарського фонду. Слід також згадати, що після року перебування в ЄС Польща мала найвищий ріст ВВП, динамічний ріст експорту, зростання зарубіжних інвестицій (інвестиції зросли приблизно на 50% і склали понад 6 мільярдів доларів США). Крім того у 2005 році ЄС надало Польщі 25 мільярдів злотих допомоги (5 мільярдів євро), яка пішла на розвиток інфраструктури, підтримку регіонів, запровадження енергоощадних технологій, підтримку освітніх, екологічних проєктів інше. Яскравим прикладом є також Ірландія, яка завдяки допомозі Євросоюзу перетворилася на "кельтського тигра". Допомога ЄС для Ірландії з часу вступу (1999 рік) становила 18,5 мільярдів євро.

Але говорячи про євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення України, потрібно враховувати дані громадської думки. Так слід зазначити, що ключовою проблемою демократизації України в її зв'язку з євроатлантичною інтеграцією було те, що євроатлантична інтеграція довгий час не користувалася підтримкою більшості населення України. Так, до 2014 року рівень євроатлантичної орієнтації не був достатньо високим. Зокрема у 2012 році за даними групи Рейтинг НАТО як джерело безпеки розглядали тільки 13% українців, пізніше у квітні 2014-го таких було вже 38%, у листопаді 2014 року – 51 %, а в листопаді 2015-го – 46%. Отже після подій 2013-2014 року рівень підтримки українцями євроатлантичної інтеграцією зріс

Останніми роками і євроатлантичні і європейські прагнення українців значно посилюються. Дані останніх соціологічних опитувань підтверджують, що український народ готовий до входження в Євросоюз. За даними дослідження соціологічної служби Центру Разумкова, що тривало з 5 до 9 березня 2021 року понад дві третини (59% опитаних) проголосували б на загальноукраїнському референдумі «за» вступ України у Євросоюз. Проти проголосували б 26%, інші респонденти не визначилися з відповіддю. Слід зазначити, що кількість тих, хто підтримує вступ до ЄС, загалом по країні перевищує кількість тих, хто виступає проти. Так на Заході країни (відповідно 84% і 8,5%), у Центрі (відповідно 63% і 19%), на Сході дещо більше тих, хто виступає проти (відповідно 38,5% і 46%), на Півдні їхній відсоток статистично значуще не відрізняються (відповідно 41,5% і 42%).

Щодо вступу України до НАТО, то його б підтримали близько половини респондентів (49,8%). Проти висловилося 29,8% опитаних, решта не визначилися.

За даними соціологічної групи Рейтинг вступ України в НАТО підтримують 58% українців, проти виступають 35% респондентів. Натомість приєднання до ЄС хочуть 62% людей, а 32% мають протилежну думку.

Особливо посилюються євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення українців після початку повномасштабної агресії Росії проти України, коли російські війська бомбардують українські міста і села, масового знищуючи цивільну інфраструктуру і вбиваючи мирне цивільне населення. Росія показала своє справжнє обличчя оскільки вона воює не за права російськомовного населення, як кричать на весь світ російські пропагандисти, оскільки міста які сьогодні найбільше бомбардуються: Маріуполь, Северодонецьк, Харків, Суми, Чернігів інші є переважно саме російськомовними, вона хоче знищити Україну як державу, оскільки українці вибрали європейський шлях розвитку і не хочуть бути рабами у тоталітарного путінського режиму.

Так опитування, проведене соціологічною групою "Рейтинг" 1 березня 2022 року у перший тиждень війни Росії проти України, засвідчило значне підняття рівня європейських та євроатлантичних прагнень українців. Так вступ до Європейського союзу підтримують 86% респондентів, вступ в НАТО – 76% (див. рис. 1).

Тобто, як ми бачимо, українці в переважачій більшості підтримують європейську та євроатлан-

тичну інтеграцію, оскільки хочуть жити за демократичними правилами, захищаючи права і свободи людини і принципи верховенства права.

В умовах російської агресії Президент України В. Зеленський у кінці лютого 2022 року подав заявку на вступ до Європейського Союзу. В першу чергу нас підтримали наші найближчі сусіди – Польща, Словаччина, Чехія, Румунія, Латвія, Естонія, Литва, Болгарія, які виступили із заявами про надання Україні членства в ЄС за особливою прискореною процедурою, що буде значним ударом по злочинному путінському режиму, який всіма силами намагається не допустити вступ України в ЄС. На початку березня Європейський парламент підтримав резолюцію, яка рекомендує інституціям Європейського союзу якнайшвидше надати нашій країні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС [5].

Слід зазначити, що для того щоб стати членом ЄС потрібно пройти цілий ряд процедур, які можуть тривати роками. Так спочатку приймається рішення про перспективи членства, потім країна визнається кандидатом у члени ЄС, потім починаються переговорні процедури, узгоджується законодавство, здійснюється реформування країни кандидата, щоб вона відповідала всім європейським вимогам. Так, наприклад Литва почала перемовини про вступ до ЄС у 1999 році, а стала членом ЄС тільки у 2004. Україна не може так довго чекати, ми ціною життів наших воїнів підтверджуємо відданість демократичним європейським цінностям [5].

Як ми знаємо, Європейський Союз дуже довго не надавав нам перспективи членства в ЄС, але

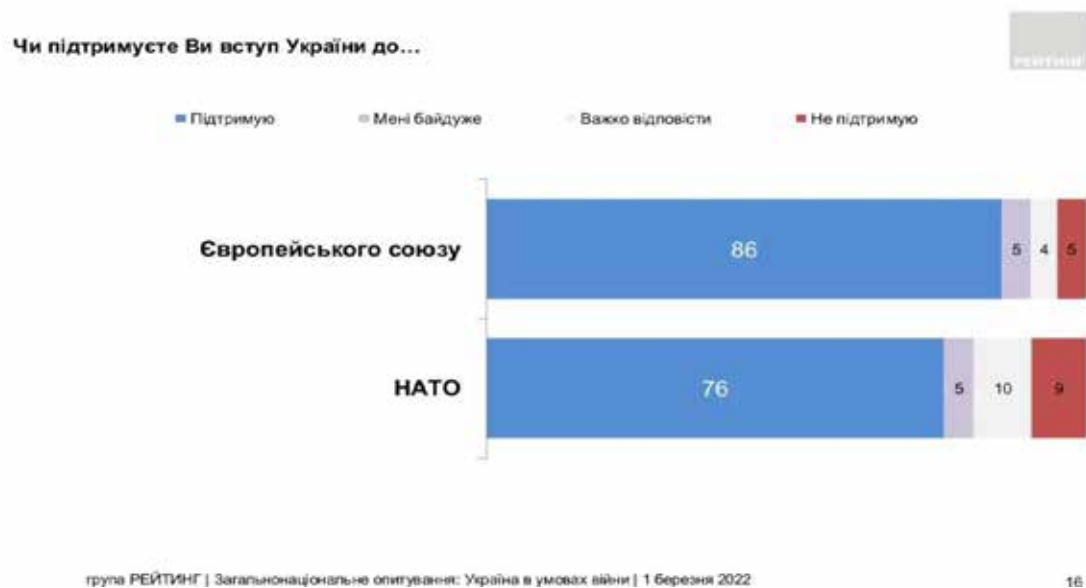

Рис. 1. Зовнішньополітичні прагнення українців за даними соціологічної групи «Рейтинг» (2022 рік)

під тиском масових виступів мешканців більшості європейських країн на підтримку України європейські лідери йдуть назустріч нашій країні. Навіть міністр іноземних справ Угорщини П. Сіятро, який виступала проти членства України в ЄС та НАТО, виступив із заявою що його країна підтримує процедуру прискореного вступу України в ЄС. Президент Чехії Мілош Земан, який завжди був проросійським політиком, змінив свою позицію і також підтримав вступ України в ЄС. Відтак В. Путін, сам того не бажаючи, своєю агресією значно прискорив рух України до ЄС та НАТО [5].

Звичайно ми повинні ще пройти певний переговорний шлях щодо входження в ЄС, але в умовах коли Україна ціною життя своїх найкращих синів захищає європейські демократичні цінності, європейську та світову системи безпеки, будемо сподіватися що євроінтеграція нашої країни буде максимально прискорюватися. Як тільки офіційно розпочнуться перемовини Європейський Союз надасть нашій країні значну фінансову допомогу для відбудови та розвитку української економіки, реформування більшості сфер суспільного життя. Україна вже від'єдналася від російської та білоруської енергосистем і приєднується до європейської енергетичної системи, оскільки це питання української та європейської енергетичної безпеки. В перспективі ЄС може створити «Фонд розвитку України» в який направлятимуть кошти всі зацікавлені країни та бізнес структури і з якого фінансуватиметься відбудова української економіки після війни. А як тільки Україна стане членом ЄС, останній повинен буде надати Україні структурну фінансову допомогу не меншу 4 % ВВП країни, а це близько 6 млрд Євро [5].

Щодо вступу до НАТО то Україна звичайно дуже б хотіла це здійснити, але в умовах військового конфлікту це є неможливим. Керівництво НАТО постійно декларує, що двері альянсу від-

криті для України, але коли справа доходить до перемовин то ряд європейських країн виступають проти, оскільки вони бояться Росії [6]. Проте українська армія довела, що вона є однією з найпотужніших не тільки в Європі а й в світі, оскільки успішно відбиває атаки російського агресора, завдаючи йому непоправних втрат. Тому як тільки ми виженемо окупантів за межі країни то будемо знову розпочинати перемовини щодо вступу України до НАТО. І тут буде потрібне політичне рішення всіх країн учасників НАТО. Звичайно ці перемовини будуть тривати деякий час, тому що всі 30 країн НАТО повинні будуть підтвердити свою згоду на вступ України у Північноатлантичний альянс, але це завдання є цілком реальним [5].

Підсумки

Підсумовуючи, слід зазначити, що ключові дослідження суспільної думки, проведені з 2014 року фіксують низку важливих процесів. Головним з них стало практичне зникнення євразійської орієнтації та усвідомлення суспільством важливості й актуальності європейської та євроатлантичної інтеграції України

Отже, геополітичні уподобання населення України мають наступні властивості:

- геополітичні орієнтації українського населення є суперечливими, але останніми роками значно переважає тяжіння у бік європейської та євроатлантичної орієнтації. При подальшій активній роботі у цьому напрямку і за вдалої мобілізації соціальної підтримки державою її може вистачити для проведення ефективної політики щодо негайного вступу до ЄС та в перспективі до НАТО.

- здійснення геополітичного вибору населенням України перебуває під суттєвим впливом зовнішньополітичних чинників, зокрема повномасштабної агресії Російської Федерації та потужної підтримки нашої країни з боку країн Євросоюзу, США та інших демократичних країн світу;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. / З англ. переклада Олена Фешовець. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 368 с.
2. World Economic Outlook Database, April 2020. IMF. Процитовано 22 April 2021. URL: https://www.macrobond.com/products?utm_source=Website&utm_medium=Paid%20Search%20PPC&utm_campaign=economic-databases&gclid=EAlalQobChMIIYfstGC9QIVjJeyCh2KcQCUEAAYASAAEgl1QvD_BwE
3. Бутейко Антон розповідав у Європарламенті про досягнення України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/931538.html>
4. Закон України "Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>
5. Чупрій Л.В. Коли Україна стане членом Європейського Союзу? URL: <https://matrix-info.com/koly-ukrayina-stane-chlenom-yevropejskogo-soyuzu/>
6. Біль Іренеуш. Оборонний союз ЄС: що зміниться в системі безпеки Європи. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/11/22/7073944/>